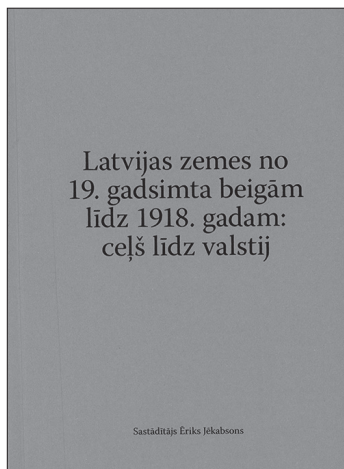

<https://doi.org/10.22364/lviz.114.14>

Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij. Sast. Ēriks Jēkabsons. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2020. 303 lpp. ISBN 9789984850924

Latvijas simtgades svinības vēl ilgi paliks atmiņā, jo tās tika atzīmētas plaši un vērienīgi. Valdības dāsnaiss finansējums deva iespēju īstenot ne tikai daudzus vienreizējus kultūras pasākumus, bet arī vairākus apjomīgus ilgtermiņa projektus. Katrā ziņā nozīmīgie 2017. gadā aizsāktie projekti paliks nākamajām paaudzēm. Viens no šādiem vērienīgiem projektiem bija Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) un LU Vēstures un filozofijas fakultātes kopīgi organizētais konferenču cikls “Valsts pirms valsts”, kurā kopumā notika piecas konferences.

Projekta vadība tika uzticēta LNB vadošajai pētniecei Vijai Daukštei. Tā veidotāju iecere bija pārskatīt Latvijas vēstures likločus, lai iepazīstinātu Latvijas sabiedrību ar jaunākajiem zinātniskajiem pētījumiem un atklājumiem. Atšķirībā no daudzām citām Latvijā notikušajām ikgadējām vēsturnieku konferencēm, kurās bieži vien nav kopīga ietvara, šim ciklam bija pārdomāta koncepcija un tās realizācijas ceļi. Visās šī cikla konferencēs Latvijas vēsture tika skatīta plašā Eiropas kontekstā, uz tām bija uzaicināti ievērojamākie noteiktas vēstures jomas pārzinātāji no tuvākām un tālākām ārzemēm. Vēl viena atšķirība, par ko būtu jāuzslavē šī konferenču cikla rīkotāji, ir tas, ka pasākums bija pieejams plašai sabiedrībai, jo visās konferencēs bija nodrošināts sinhronais tulkojums, lai arī tie klausītāji, kuri nespēj sekot līdz referātiem angļu vai vācu valodā, varētu tos saprast.

Projekta vadība tika uzticēta LNB vadošajai pētniecei Vijai Daukštei. Tā veidotāju iecere bija pārskatīt Latvijas vēstures likločus, lai iepazīstinātu Latvijas sabiedrību ar jaunākajiem zinātniskajiem pētījumiem un atklājumiem. Atšķirībā no daudzām citām Latvijā notikušajām ikgadējām vēsturnieku konferencēm, kurās bieži vien nav kopīga ietvara, šim ciklam bija pārdomāta koncepcija un tās realizācijas ceļi. Visās šī cikla konferencēs Latvijas vēsture tika skatīta plašā Eiropas kontekstā, uz tām bija uzaicināti ievērojamākie noteiktas vēstures jomas pārzinātāji no tuvākām un tālākām ārzemēm. Vēl viena atšķirība, par ko būtu jāuzslavē šī konferenču cikla rīkotāji, ir tas, ka pasākums bija pieejams plašai sabiedrībai, jo visās konferencēs bija nodrošināts sinhronais tulkojums, lai arī tie klausītāji, kuri nespēj sekot līdz referātiem angļu vai vācu valodā, varētu tos saprast.

Uz konferenču cikla “Valsts pirms valsts” 5. konferencē (2019. gada 11.–13. aprīlī) nolasīto referātu pamata izstrādātie zinātniskie raksti apkopoti krājumā “Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam:

ceļš līdz valstij”. Kaut arī ne visi referenti sagatavoja publicēšanai rakstu, tomēr krājumā iekļautie pētījumi sniedz vispusīgu pārskatu par konferencē apspriežamo tematiku.

Krājumam ir divas daļas. Pirmā ir veltīta politiskajiem un sabiedriskajiem notikumiem un procesiem Latvijā laika posmā no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam, bet otrā – tām pašām norisēm tajā pašā laikā plašākā reģionā. Krājuma sastādītājs LU profesors Ēriks Jēkabsons ievadā norāda: “Monogrāfija nepretendē uz pilnīgu valsts un nācijas vēstures apskatu aplūkojamā laika posmā, kas vēl ir nākotnes uzdevums, taču caur atsevišķu būtisku problēmjautājumu prizmu apliecina, ka minētais uzdevums ir svarīgs un neatliekams, kā arī ievada vēstures zinātnes aprītē jaunu, avotos balstītu informāciju un secinājumus.”¹

Jāsaka, ka izvirzītais mērķis ir sasniegts. Jautājums var rasties tikai par to, cik pamatota ir otrajā daļā aplūkoto valstu izvēle, proti, Polija, Lietuva, Somija, Baltkrievija, Bulgārija un Rumānija. Konferences veidotāji ir norādījuši, ka “tādējādi pirmo reizi latviešu historiogrāfijā vienviet sniegta iespēja salīdzināt reģiona tautu attīstības ceļu 20. gadsimta pirmajās desmitgadēs, kas ļauj pilnīgāk apzināt arī mūsu nācijas un valsts vietu un lomu Eiropas vēsturē.”² Pēc recenzentes domām, šis apskats būtu bijis vēl pilnvērtīgāks, ja tanī tiktu pārstāvēta arī Igaunija un Krievija.

Vispirms jāapskata latviešu vēsturnieku pienesums. LU profesors Ilgvars Butulis sniedzis plašu pārskatu par 10 jaunajām valstīm, kas radās uz veco Eiropas impēriju drupām pēc Pirmā pasaules kara. Viņa rakstā, pirmkārt, raksturotas šo impēriju monarhu personības, otrkārt, iezīmēti jauno valstu dibinātāju un veidotāju portreti, visbeidzot, sniegts salīdzinošs ieskats dokumentos, kas apliecina šo valstu proklamēšanu un izveidi.³ Šī pieeja ir izrādījusies auglīga, jo tā dod iespēju konkrēto politisko notikumu kontekstā redzēt to īstenotājus, tādējādi vairāk akcentējot personības lomu vēsturē. Tas palīdz izprast, kāpēc katras valsts izveide līdzīgos vēsturiskos apstākļos bija nedaudz atšķirīga. To ietekmēja ne tikai starptautiskā situācija, bet arī konkrētās valsts dibinātāju personība: viņu iepriekšējā izglītība, dzīves pieredze u. c. personības iezīmes.

¹ Jēkabsons, Ēriks (2020). Ievads. *Latvija un reģions: gadsimtu mija un 20. gadsimta sākums*. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 18. lpp.

² Turpat, 19. lpp.

³ Butulis, Ilgvars (2020). Dažas kopīgas un atšķirīgas iezīmes Centrālās un Austrumu Eiropas jauno nacionālo valstu veidošanās procesā 20. gs. otrajā gadu desmitā. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 20.–58. lpp.

Nozīmīgākais notikums Latvijas 20. gadsimta sākuma vēsturē, kas ne tikai aktīvākajiem sabiedriskajiem darbiniekiem, bet arī daudziem pilsētas un lauku iedzīvotājiem deva iespēju gūt pirmo nopietno politisko pieredzi, bija 1905. gada revolūcija. Tās nozīmi uz Latvijas valsts idejas attīstību savā rakstā analizējusi LU Latvijas vēstures institūta vadošā pētniece Līga Lapa.⁴ Šīs revolūcijas aktīvo dalībnieku darbības viņa pamatoti dēvē par jauno politisko darbinieku kalvi.

Latvijas Nacionālā vēstures muzeja direktora vietnieks Dr. hist. Toms Ķikuts savukārt pievērsies Baltijas guberņu pārvaldei un latviešu sabiedrībai pēc 1905. gada revolūcijas.⁵ Viņš ir veiksmīgi radis pieeju tam, kā apskatīt šķietami blāvo vēstures periodu, proti, laiku, kad notiek revolucionārās darbības apspiešana un valdošā režīma nostiprināšana Baltijas guberņās pēc 1905. gada revolūcijas, ieviešot zinātniskajā aprītē vairākus jaunus vēstures avotus. Autors ne tikai lieliski pārziņa jaunākās mūsdienu historiogrāfijas atziņas, kas rodamas arī ārzemju autoru darbos par Krievijas impērijas nomaļu politiku, bet arī labi orientējas Baltijas guberņu situācijā.

Viena no T. Ķikuta atziņām, kas ienes jaunu dimensiju skatā uz šī perioda norisēm, ir tā, ka Latvijas historiogrāfijā sīki aprakstītos rusifikācijas politikas pasākumus reāli nemaz nebija iespējams ieviest, jo valsts varai trūka tam nepieciešamās kapacitātes. Viņš akcentē: “Rusifikācijas politikas retorika bija draudīgāka nekā praktiskie soļi. Tos kavēja pārvaldes iestāžu neizlēmība, visās jomās pastāvošā vietējās tradīcijas spēcīgā inerces un arī augstais Baltijas attīstības līmenis. Turklāt aplūkojamajā laika periodā pastāvēja konkurences princips, sabiedrības pašorganizācija, salīdzinoši liela atklātība informācijas telpā, kas rusifikācijas politiku apgrūtināja, piemēram, salīdzinājumā ar līdzīgiem procesiem padomju okupācijas laikā Latvijā.”⁶

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva vadošā pētnieka Jāņa Šiliņa rakstā ir sniegts ieskats latviešu politiskās domas attīstībā no 1912. līdz 1917. gadam.⁷ Pēc iepazīšanās ar sarežģītajām

⁴ Lapa, Līga (2020). 1905. gada revolūcija Latvijā: ietekme, idejas un refleksijas ceļā uz neatkarīgu valsti. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 62.–78. lpp.

⁵ Ķikuts, Toms (2020). Baltijas guberņu pārvalde un latviešu sabiedrība pēc 1905. gada revolūcijas. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 80.–103. lpp.

⁶ Turpat, 101. lpp.

⁷ Šiliņš, Jānis (2020). Straujā piecgade: latviešu politiskās domas attīstība 1912.–1917. gadā. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 104.–119. lpp.

sabiedriski politiskajām norisēm lasītājs gūst pārlicību, ka tas bija dinamisku pārmaiņu laiks, kura ietekme uz sabiedrību bija grūti prognozējama, jo šī laika situācija bija ārkārtīgi komplicēta. Arī pašā sabiedrībā nebija vienotības, tā bija sašķēlusies vairākās daļās, bet katra no tām vēl sīkākās grupās, kuras proponēja atšķirīgas vīzijas par latviešu un Latvijas turpmāko attīstību. Autors labi parāda to, ka vēsturiskā attīstība nav melnbalts un iepriekš prognozējams process, kā arī to, ka ne vienmēr uzvar idejas, kuras konkrētajā vēstures periodā ir populāras un plašāk pārstāvētas. Izrādās, ka to īstenošanas priekšnoteikumi ir ne tikai tas, ka radusies kādam reģionam īpaša vai starptautisku apstākļu noteikta politiskā situācija, bet arī tas, ka ir sabiedrības pārstāvji ar atbilstošu politiskās darbības pieredzi, intuīciju un drosmi realizēt savu ideju ieviešanu dzīvē.

Vērtīga ir arī J. Šiliņa atziņa par ārējo spēku nozīmību Latvijas valsts izveides procesā Pirmā pasaules kara laikā. Pētnieks norāda, ka tieši šo ārējo spēku ietekmes dēļ latviešiem nevajadzētu “bērt sev pelnus uz galvas”, uzskatot, ka mūsu ziemeļu kaimiņi bijuši drosmīgāki savās politiskajās prasībās. Viņš atzīmē, ka “īgauni, kuru situācija objektīvi bija vieglāka (Vācijas armija Igaunijas salas ieņēma tikai 1917. gada rudenī) un kuri varēja atļauties izvīzīt drosmīgākas prasības, panāca vairāk (un ātrāk) nekā latvieši”.⁸

LU profesors Aivars Stranga raksturojis latviešu sociāldemokrātu – maziņu vēsturi.⁹ Viņš nenoliedzami ir labākais šīs jomas pārzinātājs, tādēļ eleganti ticis galā ar attiecīgā politiskā novirziena galveno līderu, izvīzīto mērķu un taktikas analīzi, kā arī kolorīti tēlojis šī dinamiskā laika dažādās peripetijas. Latvijas vēstures likloči, kā tas izriet no šī raksta, varēja iet ārkārtīgi atšķirīgos virzienos, kas kārtējo reizi pierāda, ka vēsture nekad nav melnbalta.

LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētais profesors Raimonds Cerūzis plašajā rakstā par jēdziena “Baltija” un “baltieši” saturu un tā mainību vācbaltiešu uzskatos 19.–20. gadsimtā labi parāda, ka arī vācbaltieši nebija vienoti savos uzskatos.¹⁰ Atsevišķās viņu grupas dzīvoja

⁸ Šiliņš, Jānis (2020). Straujā piecgade: latviešu politiskās domas attīstība 1912.–1917. gadā. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 113. lpp.

⁹ Stranga, Aivars (2020). Latviešu sociāldemokrāti – maziņi Latvijas neatkarības pasludināšanas priekšvakarā. 1917.–1918. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 120.–147. lpp.

¹⁰ Cerūzis, Raimonds (2020). “Baltija” un “baltieši”. Valsts un tauta vācbaltiešu uzskatos mainīgajā 19.–20. gadsimta vēsturē. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 148.–173. lpp.

pilnīgi atšķirīgās pasaulēs. Bija elites pārstāvji ar savu skatījumu uz vēsturi un saviem nākotnes ideāliem, daži no tiem bija saistīti ar Latvijas ciešāku iekļaušanos Krievijā, citi – ar skatu uz Vāciju. Un tikai vēlāk, kad sāka veidoties Latvijas kā patstāvīgas valsts ideja, kuru izvirzīja jauni politiskie spēki, mainījās attiecības starp dažādām nacionālajām grupām. Ne visi Baltijas vācieši spēja pieņemt jauno situāciju, tādēļ visu starpkaru periodu viņu vidū saglabājās zināms aizvainojums pret valsti.

R. Cerūzim veiksmīgi izdevies aprakstīt arī “baltiešu” pašidentifikāciju, kā arī izpratni par vienotu kultūras telpu, ko tā aptver. Jāpiekrīt autoram, ka šiem jautājumiem latviešu pētnieki (atšķirībā no igauņiem un vāciešiem) līdz šim nav veltījuši pietiekami daudz uzmanības, tādēļ šī publikācija aizpilda radušos “robu” Latvijas vēstures pētniecībā.

Rakstu krājuma otrajā daļā apskatītas politiskās norises ārpus Latvijas – Lietuvā, Somijā, Baltkrievijā, Bulgārijā un Lielrumānijā. Lai gan šīs teritorijas pirms Pirmā pasaules kara ietilpa dažādos daudz nacionālos valstiskos veidojumos, tomēr tām visām kopīgs bija tas, ka pasaules karš būtiski ietekmēja šo teritoriju un tās iedzīvotāju sabiedriski politisko dzīvi. Mainījās gan to teritoriālais iedalījums, gan etniskais sastāvs un valsts pārvalde. Visās jaunizveidotajās valstīs notikušās politiskās un saimnieciskās dzīves pārmaiņas radīja pamatu šī reģiona attīstībai visa 20. gadsimta garumā.

Analītisku un padziļinātu Lietuvas politiskās dzīves situācijas aprakstu sagatavojis Lietuvas Vēstures institūta zinātniskais asistents Dr. hum. Artūrs Svarausks.¹¹ Savā rakstā viņš iepazīstina ar Lietuvas politisko partiju darbību 20. gadsimta sākumā, sniedz pārskatu par dažādo ideoloģisko noietu pamatnostādņēm Lietuvas valstiskuma sakarā, kā arī izklāsta politisko grupu redzējumu par Lietuvas robežām. Viņš izmantojis galvenokārt Lietuvas politisko partiju programmas, kā arī tā laika periodisko presi. Tieši šie avoti (kā tas ir arī T. Ķikuta rakstā) piešķir viņa publikācijai īpašu kolorītu.

Būtu arī jāatzīmē, ka Lietuvas šī perioda vēsturiskā situācija Latvijā pārsteidzošā kārtā ir ārkārtīgi maz zināma. Mums bieži vien šķiet, ka esam unikāli savu vēsturisko likloču sarežģītībā, bet, ja aplūko politiskos procesus kaut vai tepat kaimiņvalstīs, nākas atzīt, ka lietuviešu situācija daudzos aspektos bija pat daudz komplicētāka. Vislielākā priekšrocība viņu pašu izpratnē bija senā valstiskuma pieredze, bet izrādījās, ka

¹¹ Svarausks, Artūrs (2020). Valstiskuma ideja Lietuvas politisko partiju programmās 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 176.–193. lpp.

dažkārt tā lietuviešiem radīja problēmas. Viena no tām bija pilnīgi jaunu attiecību veidošana ar citām etniskajām grupām. Īpaši sarežģītas tās bija ar poļiem, kuri uzskatīja, ka sadarbībā ar lietuviešiem viņiem pienākas dominējošā loma. A. Svarausks norāda, ka “poļu politiskā līmenī pieprasīja tiesības noteikt Lietuvas likteni”.¹² Respektīvi, tas bija jaunās valsts veidošanas koncepciju konflikts starp “etnogrāfisko” Lietuvu un “vēsturisko Lietuvu”. Vēl viens aspekts, kas šajā laika posmā atšķir Latviju no Lietuvas, ir gan spēcīgā Romas katoļu baznīcas ietekme uz sabiedrības noskaņojumu un politiskajiem procesiem, gan arī lietuviešu teritoriālās ambīcijas uz latviešu apdzīvotajiem apgabaliem.

Savukārt Oulu Universitātes vēstures profesors Kari Aleniuss analizē situāciju Somijā laika posmā no 1899. līdz 1917. gadam.¹³ Somija savā ziņā ir līdzīga Baltijas guberņām, jo visas šīs Krievijas impērijas nomales baudīja īpašu stāvokli. Jānorāda gan, ka Somijas autonomija bija daudz plašāka, un 19. gadsimta beigās bija vērojami centieni to aizvien vairāk ierobežot. Arī Somijā tas izpaudās rusifikācijas formā. Krasākos rusifikācijas pasākumus Somija piedzīvoja tieši pēc 1899. gada. Šajā laikā somu politiskā doma un sabiedrības pašapziņa jau bija nobriedusi tiktāl, ka sabiedrība nevēlējās jaunievedumus pieņemt.

Diemžēl šī perioda Somijas vēstures peripetijas līdz šim latviešu valodā tik detalizēti nav tikušas atklātas, tādēļ jo svarīgāks šķiet K. Aleniusa raksts. To izlasot, ir iespēja iepazīties ar detalizētu dažādu radikālo politisko grupējumu darbības, tās motivāciju un metožu aprakstu. Tajā ir saskatāmas zināmas paralēles ar 1905. gada notikumiem Latvijā. Šis raksts rosina lasītāju salīdzināt un analizēt vēsturiskos procesus, lai varētu secināt, kādas cīņas metodes izmantotas un kuras no tām attiecīgajā vēsturiskajā situācijā un noteiktos apstākļos ir ļāvušas sasniegt vislabākos rezultātus.

Šī perioda situācijai Polijā savu rakstu ir veltījis Lodzas Universitātes vēstures profesors Dariušs Ježiornijs.¹⁴ Viņa mērķis ir bijis aplūkot svarīgākās savas nacionālās valsts atjaunošanas koncepcijas, kas nodarbināja poļu politiskās elites prātus Pirmā pasaules kara laikā. D. Ježiornijs raksta

¹² Svarausks, Artūrs (2020). Valstiskuma ideja Lietuvas politisko partiju programmās 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 190. lpp.

¹³ Aleniuss, Kari (2020). Aģitācija un vardarbība Somijā rusifikācijas periodā no 1899. līdz 1917. gadam. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 194.–217. lpp.

¹⁴ Ježiornijs, Dariušs (2020). Poļu dilemmas Pirmā pasaules kara laikā. Politiskie koncepti attiecībā uz poļu nācijas nākotni. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 218.–233. lpp.

centrā ir licis konkrētu tā laika politiķu piedāvāto poļu nācijas nākotnes redzējumu un šī redzējuma pamatojumu. Autors rūpīgi izsekojis visiem nozīmīgākajiem strāvojumiem, to politisko līderu publicētajiem plāniem un šo plānu īstenošanai dzīvē. Arī Polijas gadījumā ir redzams, ka tās sabiedrībai bija jāsakaras ar ļoti daudzām iekšpolitiskām problēmām, kuru risinājums varēja radikāli mainīt situāciju. Poļu politiķu retorikā bieži skanēja tādi argumenti kā “taisnīgums”, “asimilācija”, “kulturālais pārākums”. Par to, kā tie ietekmēja Polijas valsts attīstību 20. gadsimta sākumā, var uzzināt, iepazīstoties ar poļu profesora rakstu.

Baltkrievijas Valsts universitātes vēstures profesors Dr. habil. Aleksandrs Gužalovskis aprakstījis baltkrievu ceļu uz moderno valstiskumu.¹⁵ Jāatzīst, ka šī reģiona vēsture vienmēr ir bijusi ārkārtīgi sarežģīta, jo baltkrievu nācijas veidošanos ir kavējuši daudzi ārējie un iekšējie faktori. Daudzi šajā rakstā aplūkoti jautājumi var ieinteresēt Latvijas lasītājus, jo tie līdz šim ir reti skatīti.

Diemžēl jāatzīst, ka raksta uztveri aprūrina tulkojuma kvalitāte, kas dažviet traucē pilnībā saprast autora domu. A. Gužalovska rakstā vairākkārt parādās termins “populistisks”,¹⁶ bet nav paskaidrots, kā tas izprotams konkrētajā vēsturiskajā kontekstā. Šī termina precizējums palīdzētu izprast konkrēto politisko novirzienu vai to atsevišķo politisko darbinieku, kuri tiek uzskatīti par populistiskiem, prasības.

Dažkārt tekstā minētajiem faktiem un skaitļiem nav norādes uz avotu. Konsekvence nav ievērota arī vietvārdu atveidē. Tā, piemēram, 235. lpp. ir minēta Mahiļevas guberņa, bet jau 237. lpp. tā nosaukta par Mogiļevas guberņu. Tomēr tās drīzāk būtu uzskatāmas par redakcionālas dabas nepilnībām. Pie šādām nepilnībām būtu pieskaitāms arī tas, ka Krievijas impērijas administratīvās vienības dažviet ir nosauktas par guberņām, citviet par provincēm. Lai gan līdz šim latviešu valodā izdotajā vēstures literatūrā pastāvēja tradīcija, runājot par 19. gadsimtu, izmantot terminu “guberņa”, par to varētu diskutēt, jo tas nav principiāls jautājums. Tomēr viena raksta vai pat izdevuma ietvaros būtu vēlams saglabāt vienotu terminoloģiju. Līdzīga problēma ir saistīta arī ar citvalodu personvārdu norādi oriģinālvalodā. Dažos rakstos tas tiek ievērots, bet citos ne.

Bulgārijas viduslaiku vēstures pētnieks profesors Ivelins Ivanovs, līdzīgi kā prof. Ilgvars Butulis, kura raksts lasāms krājuma pirmajā daļā,

¹⁵ Gužalovskis, Aleksandrs (2020). Baltkrievu ceļš uz modernu valstiskumu. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 234.–257. lpp.

¹⁶ Turpat, 240., 241. lpp.

izvēlējies salīdzinošo pieeju. Viņš ir salīdzinājis bulgāru un latviešu ceļu pretī savai valstij 1918. gada rudenī.¹⁷ Lai gan nevar noliegt, ka zināmas līdzības ir saskatāmas, tomēr, lasot šo rakstu, nepamet izjūta, ka šis salīdzinājums ir drīzāk formāls.

Savukārt Valahijas Universitātes Tīrgovištē profesora Silviu Miloīu piedāvātā analīze ir laba akadēmiska pētījuma paraugs.¹⁸ Tam ir precīzi izvirzīts mērķis, hipotēze un materiāls skatīts plašākā kontekstā. Autors atzīmē, ka viņa uzdevums ir bijis noskaidrot, “kā dažādi valstiski un nevalstiski faktori ietekmēja reģiona kartes transformāciju un kā šie dažādie faktori ietekmēja tādas mazās un vidējās valstis kā Rumānija”.¹⁹ Tāpat S. Miloīu uzdod pamatotu jautājumu, vai Lielrumānijas izveide ir saistāma ar tīri politisku, racionālu lēmumu pieņemšanu, izsvērtiem rezultātiem un plānotām darbībām, vai arī tai vienkārši ir palaimējies. Rakstā uzteicamā līdzsvarā ir vietējās un starptautiskās situācijas apraksts, īpaši vērtīgi ir tas, ka autors pētījumā ir atvēlējis vietu arī laika biedru atmiņu citātiem par konkrētām vēsturiski nozīmīgām personībām. Tas palīdz daudz labāk izprast viņu rīcību.

Noslēgumā vēlos uzsvērt, ka šādi projekti, kuriem ir vienota vīzija, starptautiska dimensija un atbilstošs finansējums, kas dod iespēju tos realizēt, būtu noteikti jāturpina arī nākotnē.

Kristīne Ante

¹⁷ Ivanovs, Ivelins (2020). Bulgāru un latviešu ceļš 1918. gada rudenī: salīdzinošā analīze. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 258.–272. lpp.

¹⁸ Miloīu, Silviu (2020). Lielrumānijas izveide Pirmā pasaules kara laikā un pēckara periodā. No: *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 274.–299. lpp.

¹⁹ Turpat, 277. lpp.